

Айжарық
Сәдібекұлы

Шұғылла
шұағы

**Айжарық
СӘДІБЕКҰЛЫ**

ШҰҒЫЛА ШУАҒЫ

**ОЧЕРКТЕР МЕН ТОЛҒАНЫС
ТОЛҚЫНДАРЫ**

**АЛМАТЫ
2011**

УДК 821.512.122
ББК 84 Каз-7
С 28

*Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 20 жылдық
торқалы тойына арнаймын.*

Автор

Сәдібекұлы А.

**Шұғыла шуағы/ очерктер мен толғаныс толқындары – Алматы:
«ARNA-B», 2011. – 272 бет.**

С-28

ISBN 978-601-7221-24-9

Уақытында ғаламат сөз зергері Ғабит Мүсірепов казак әдебиетінің қайраткерлеріне бағыштап: «Жазып жүрген очерктеріміз көркем шығармадай оқылатын болсын, ал көркем шығармаларымыз очеркке ұксап кетіп жүрмесін» деген еді. Жазушы-журналист Айжарық Сәдібекұлы очерктерін де оқырманын қызықтыра кең тыныспен, көркем сөзбен суреттеп жазады екен. Бұл жинаққа осындай ынғайда жазылған очерктерінің бірқатары енді.

УДК 821.512.122
ББК 84 Каз-7

ЫТАМПА
1105

ISBN 978-601-7221-24-9

© «ARNA-B», 2011

МЕН СІЗДЕРДІ ҰЛЫҚТАДЫМ

кітапқа кіріспе

Көптін қатарында өткен ғұмырымның жалынды жылдары жиырмасыншы ғасырдың еншісінде кетті. Жалпы жұрттың бірі болып ғұмыр кештім. Қанаттас құрбыларымнан алға шығандап озып та кетпедім, шабандап кейін де қалғаным жоқ. Дегенде өмір көшіне ілесіп отыру оңай болмады. Ауыр болды. Тұрмыс тауқыметін жалпы жұртпен бірге жиырмасыншы ғасырдың қыркыншы жылдарында туған біздер де көрдік. Алла жар болған шығар, тұрмыс күйінің шама-шарқына қарай мәпелеп өсірген, оқытып тәрбиелеген, азамат қатарына қосқан ортамызға кір келтіргеніміз жоқ. Қоғамдық өмірдің қайнаған ортасына ерте араласа бастадық. Ата-ана, өскен орта үміттерін қайткенде ақтаймыз деген асыл оймен шама-шарқымызға қарай ілгері талпынумен болдық.

Өмірдеректе айтыла беретін еңбек жолым ә дегеннен аудандық газеттің редакциясынан басталып еді. Уақыт өте келе бұл қызмет менің «таңдаған мамандығыма», дұрысы тапжылмас тағдырыма айналды. Әдепкіде жазушы-журналист болу ойыма келмепті. Қаламды қолыма өте кеш, 22 жасымда

ұстадым. Тағдыр талайыма жоғары білімді мұғалім дипломымен журналист болу жазылыпты. Бұл өзі ой мен жазудан бас көтертпейтін кәсіп екен. Осы машақатпен айналысқалы әрбір күнім мен түнім ой кешумен өтіпті. Айтарыңыз не, редакцияның қызметіне бір жегіліп алғасын ойсыз, жазусыз күнің өтіп, таңын атып болмайды екен. Осы күні мен өзімді ұшы-қиыры жоқ жазудан салынған қиыр-шиыр жолмен жүріп өткендей сезінемін...

Бастан өткен, алдымыздан шыққан мына қызықты айтайын. 2004 жылы маусым айының жиырма бесінші жанасында Нартай Бекежанов атындағы Қызылорда облыстық театрында журналистердің мерекелік кеші болып өтті. Филармония артистері көрініс дайындаған екен. Әрі әнші, әрі биші бір бикеш журналист ролін ойнады. Сол сұлу билеп жүріп әзілге толы, көңілге де конымды ән шырқасын. Қайырмасын: «Жазу-жазу, жазу-жазу, күнде жазу, түнде жазу, тағы жазу және жазу, бұл неткен жазу таусылмайтын...» — деп ойнақылана билей жүріп әндеткенде, залдағылар дүркірете қол соқты.

Рас, шынында бұл неткен жазу таусылмайтын?! Дәл айтқан. Пайымдап көрсем, біздің осы жұмыс күнделікті сегіз сағатпен бітпейтін бейнетіміз болған екен. Редакциядан үйімізге кайтқанда еріп келетін, жол жүргенде (мысалы командировкаға шыққанда) еріп жүретін, қапталдасып жанымыздан қалмайтын жүйкежер екен. Сегіз сағаттық өлшемге сыймайтын, уақытпен санасып жатпайтын, қалай, қанша жазсак та, сол «шатпақтарымызға» өмір бойы көңіліміз толмайтын кәсібіміз болған екен. Әне, жігерге толы саналы

жылдарымыз осылай өтіпті де кетіпті. Көзіміз де, шашымыз да «жазу да жазу» дейтін көк бейнетпен ағарыпты. Не жаздық, қалай жаздық, нені келістірдік, нені келістіре алмадық, оны кім есептеп жатыр. Жылдар бойы жазғандарымнан өзгелер тұрғай өзім де жанылысып қалыппын. Ал бізде ғылымды қаузайттындар атаулы жасқа толғандарында жазған еңбектерінің санын қадап айтып жатады. Сондай дәстүр қалыптасқан. Жазушы-журналистер болса, не тындырғанын өздері де діттемейді. Жазды, жазды. Сол жазғандары басылым тігінділерінде сарғайып қалды. Сонымен болды. Ал оларсыз қоғамның күні жоқ...

Өз басым балықшылардың ауыр тұрмысын көріп өскендіктен бе, қаламды қару еткен ғұмырымда маңдай терімен күнкөрген пенделерге іш тарта беретін едім. Бесік тәрбиемізден де болар, сөзіне ісі сай, обал-сауапты білетін, қара күшіне жалынған еңбек адамдарына жаны ашитын, адал жүріп ақ сөйлейтін кісілермен жанаса ғұмыр кештім. Имандайшыным, өтірік күліп, жалған сөйлейтін жағымпаздармен, қоғамның тынысын тарылтып, халықты қажытқан екіжүзді пысыктармен, жең ұшынан жалғасқан коррупционерлермен, параға құнығып антын сатқан антұрғандармен жаным жараспады. Осы әдетімнен өмір бойы айнығаным жоқ. Қаратау мен Арал аралығын аралай жүргенде небір күндерім мен түндерім жүздерін күн қакқан дикандардың дала костары мен малшылардың өрістерінде өтті. Мен сол еңбек торыларын ұлықтадым. Көргендерімді көңіліме түйе жүріп кімдердің кім екенін оймен пайымдап, ақылмен сараладым. Жазғандарымның кейбірі түрлі басылымдарда кейде деректі әңгіме-хикая,

кейде очерк болып жарық көрді. Республикалық, облыстық радиодан жалпақ елге тарады. Әлбетте кейбірі қысқарып, қайшыланып, ұлым-жұлым болып жарияланды. Кейбіреулердің бүкпесінде тұншығып жарық көрмей қалғандары да болды. Бұрқыратып жазып жүргенімде білдірмей өте берген уақытымды байқамаппын, деректі әңгімелер мен очерктерді көп күйттеген екем. Бірақ оның бәрі бүгінгі күнге жеткен жоқ. Құдай ондап тек бірқатары ғана сақталып қалыпты.

Мына кітабымдағы кейіпкерлерім өмірде болған кісілер. Ортамызда жүрген көзі тірілері өзіммен бірдей қайту базарының жолында келеді. Ұрпақтарының қызығы мен шыжығына тояр емес. Кейіпкерлерімнің кісілік жаратылысы мен еңбек мерейін қысқа жанр ыңғайымен көркемдеп суреттегенім болмаса, жазғанымның жалғаны жоқ. Деректі туындының табиғатында бұра тарту деген болмайды. Кейіпкерлерімнің тағдыры заманында солай болған — менің осы жазғанымдай болып еді.

Құрметпен, Айжарық СӘДІБЕКҰЛЫ

Б И Р И Н Ц И Б Е Л И М

ОЧЕРКТЕР

ҚАЙРАН, БІЗДІҢ ҚАРА ШАЛДАР

I. НАСРЕДДИН АТА

Біз бұрын бұл қарияны облыс орталығында тұратындай көруші едік. Себебі, күні кешеге дейін әрбір мереке салтанатында ардагерлер тобын бастап келіп, алқалы жиынның құрметті төрінде отыратын. Кейде мәртебелі мінбеден сөйлейтін де, бірақ соның бәрі ресми жағдайда өтетін. Ардагер атамыздың әңгімесін алыстан тыңдағандай әсерде қалатынбыз. Ал енді бұл жолғы жүздесудің сәті түскені және жүрек жылып, көңілден күн күлгендей болғаны: сірескен сыпайылық жағдайында емес, кәдімгі қазақтың тоқсан жасап қартайған қарапайым бір шалының өз үйі, өлең төсегінде сұхбат құрып отырмыз. Мұндай сәт бүгінде сирек ұшырасатын болып барады ғой... сондықтан енді қайталанбайтын жөні бөлек жүздесудей көрінген.

Бүгінде бойындағы «артық» сөлінің бәрінен арылған, аққұба өнді, ақ шашты шалдың 1930 жылдың жиырма бесінші наурызында М.Калинин, В.Шмидт, А.Енукидзенін колдары қойылған жарлық бойынша 1934 жылдың жиырма бесінші маусымында берілген №14205 «Қызыл партизан» куәлігін көріп отырып күлкімнің келгені... Оның бүкіл өмірі құдды партизандықпен өткендей: қаладан жырақтағы машина сынау стансасының іргесінен өтетін канал бойындағы тоғайлықты оңаша мекендейді екен. Қария көңілін ұғу қиын емес: талай-талайғы қиындықтарда талықсыған жаны жасы ұлғайғанда уыздай ұйыған тыныштықты қалаған болар. Жасау-жиһаздан көзге ілінерліктей жылтырағы жоқ, шағын екі бөлмелі зілмәңкеге танырқай отырып:

— Бұл үйге қашан кірдіңіз? — деп сұрадым.

— 1967 жылы 75 жасымда, — деді қатты дауыстап. Сірә, мені де өзіндей құлағы тосаң тартқан шығар деп ойлады ма, кім білсін...

— Бойда куат барында жата-жастана жүріп салып алдым. Осы ара тыныш мекенім болсын дедім. Жылда күн жылт етісімен желіге екі бие байлатамын. Адамның үлкейгендегі сәні осылай болуға керек...

Үйдің іші жасау-жиһазға жұтан болғанымен, оның есесіне қабат-қабат төсегін жиектей іргеге жанастыра «Правда», «Социалистік Қазақстан», облыстық «Ленин жолы» газеттерінің неше жылғы тігінділері жинаулы тұрды.

— Ата, жарық дүниеге жиырмамыншы ғасырдан сегіз жыл бұрын келген екенсіз. Демек, бүгінгі мамырайқан дәуреннің мұнсыз-қамсыз өскен ұлы мен қызына сіз арғы заманнан жеткен көненің көзіндей көрінетініңізді іштей бағамдайтын да боларсыз. Жас ұрпак сіздерге қалтқысыз сенеді. Егер, мүмкін болса, кейінде қалған кездеріңізге қайырылып бір соқсаныз қайтер?

— Е-е-е, жөн-жөн... — деп қария бірауық ойланып қалды.

— Ескі күнді, төңкерістен арғы дәуірді еске алғанда, оның өзекті жан қызығатындайы шамалы болды. Оны ойласам... денеге діріл пайда болады, жүрек соғады...

— Дегенде, естен кетпес өмір өткелдері аз болмаған шығар?

— Иә, иә, қарағым... Аз емес, бір басыма көптік етпесе, аз болған жоқ... Айтсам, біз әкеміз Тасымнан: Сүйінқара, Қалымқара, Насреддин есімді үшеу едік. Ағайынды үшеуміздің де бір анадан шыр етіп туған топырағымыз: бұрынғы Перовск уезінің төртінші ауылы — Қуандарияның табаны болады. Бүгінде Қармакшы ауданына қарайды. Ағаларым кісі есігінде жалшылықта жүрді. Өйткені әкеміз кедей болды, әрі мүгедек адам еді. Жеркепеміздің маңына шама жеткенше егін егетін едік. Алайда тапқанымыз не тамаққа, не киінуге жетпеді. Әкем байғұс мені он екі жасымда Базар деген байдың жалшылығына берді. Ол кездегі кедейшіліктің түрі бөлек болатын... Базар байдың есігінде менімен бірге Дүйсембай, Шайназар деген кедей балалары да жүрді. Ертеден кара кешке дейін сабылып жүргенде алатынымыз жылына үш-ақ сом болды...

Базар байдың есігінде екі жылым өтті. Мен он төртке толғанда әкем Ақмешітке қоныс аударды. Бірақ бұл жақтан да жанға рахат болатын жұмақ табылмады. Ағайынды үшеуміз біраз уақыт әр жерден бір кездесіп қалатын түрлі кәсіппен күн көріп жүрдік те, 1913 жылы қаланың кірпіш зауытынан тұрақты жұмыс тауып

алдык. Со жылдын аяғында мен ағаларымнан бөлек Беляев деген подрядчикке жалданып Термез кеттім. Әлгі Беляев Перовскіден 40 жігітті алып барған екен. Есімде калғандары Әбділда, Пірмағанбет деген достарымды ұмытпаппын. Онда біз шойын жолдан солдат казармаларына жүк тасыдық, бау-бакшалығын күттік. Мейманасы тасыған жандардан мейірімділік кете ме деймін, гарнизон офицерлері бізді адам демеді, жұмыс көлігіндей көрді. Жазықсыз балағаттайды, қайымы келсе соғып та жібереді. Бір түскі үзіліс кезінде мұрты едірейген көккөз офицер менін алдымдағы табакты теуіп кеп жіберді. Білмеймін не болғанымды, көзіме кан толып кетті. Әлгі офицерді камыр ысатын октаумен как мандайдан салып жібердім. Қаны бүрк етті. Сол сәт жолдастарым да дүрліге ұмтылысқан екен...

Сол оқиғадан кейін мен Термезді тастап Жетісу жеріне кеттім. Онда да кара жұмысқа жегілдім. Бұнда да киюы кашқан тірлік. Алайда менін өрісім тағы да ұзаққа бармады. 1915 жылы семья жағдайы себеп болып Перовскіге оралдым. Лағнет жауғырлар, мұндағылар да казактың жер-суын иемденіп отырып... бізді көрсе жындары бар козып кететін, онайлықпен жұмысқа ала қоймады. «Киргиз-кайсак» деп кемітеді, «баран» деп сөгеді. Біраз әурешілікпен әрен дегенде шойын жол депосының кара жұмысына іліктім-ау. Депода казак жұмысшылары некен-саяқ болатын. 1917 жылдың карсаңында депонын төрт жүзге жуык жұмысшысының тек он бес-жиырмадайы ғана жергілікті халықтан еді...

— Сондай жағдайда жүріп қоғамдық-саяси өмірге қалай араласа алдыңыз?

— ...Бәріне себепші болған большевиктердің астыртын ұйымы. Менін жалпы кара танып, саяси сауат ашуыма алғашқы ақылшы ұстаздарым Левашов, Крышев деген ерлер болды. Солардың желеп-жебеуімен мен депо балғашыларының қатарына косылдым. Ал 1917 жылдың шілдесінде большевиктер партиясының мүшелігіне өттім. Міне, көріп отырмысың, — деп қария жейдесінің өңірінде жарқыраған әдемі белгіні көрсетті. — Бұл «КПСС қатарында 50 жыл» деген белгі еді. — Осыны маған облыстык партия комитетіне арнайы шақыртып, құрметпен табыс етті қолыма. Санай бер, сонау он жетінші жылдан бері не заман, қандай-қандай дәуірлер өткен десенші... Сөйтіп, сонымен ұлы төңкеріс қарсаңында астыртын

большевиктер ұйымының тапсырмаларын орындап, небір бас кететін қиын істеріне жәрдемдесіп жүрдік...

– Өзіңіз большевиктер қатарында қарсы алған Қазан төңкерісін біздің замандастарымыз «жиырмасыншы ғасырдың ең ұлы оқиғасы» деп бағалады. Бұл орайдағы сіздің ойыңызды білсек?

– ...Айтары жоқ, тек солай бағалау керек. Бірақ тізгінді өз қолымызда ұстап, қараңғы кедей-кепшіктермен жаңа заманды орнықтыру онай болған жоқ. Сұмдық қан төгістер болды. Ақтар мен қызылдар бірін бірі аяған жоқ. Қосақ арасында біз де кеттік еріксіз... Жас Совет өкіметінің жаулары – күшті қарсылас болып шықты. Олар большевиктерді бірден тұншықтырып тастамақ болды.

Жергілікті Совет қызыл гвардия отрядтарын ұйымдастырды. Қарашаның аяғына қарай деподағы жұмысшы кәсіподағының жетекшісі А.И.Коваженко жолдастың рекомендациясы бойынша мен де қызыл гвардияшылар қатарына қабылдандым. Перовск отрядын большевик Н.Ф.Селиверстов басқарды. Елде Азамат соғысы басталды. Біздің интернационалдық күшке айналған отрядымыз алғашқы қақтығысты Ақтөбе майданында бастады...

...Күрес Орынбор майданына ұласты. Бұрын көз көріп, құлақ есітпеген небір қиындықты бастан кештік. Доңыз стансасында Хұсайынов деген аса қорлы татар байы бар екен. Сол шіркін қырық вагон азық-түлікті ақтар үшін сары майдай сақтап келіпті. Соны тәркіледік те, азық-түліктерді Ташкент, Шалқар, Арал, Қазалыға бөлістіріп жөнелттік...

...Жеңіс туын желбіреткен біздің отряд Перовскіге наурыз айында оралған-ды. Алайда жазға қарай «чехословак бүлігі» кезінде Дутов Орынбордан Илецкіге дейінгі аралықты басып алды. Біз ақ казактардан бірде ұтыла, бірде ұта жүріп Илецк – Ақбұлақ аралығындағы шойын жолды қалпына келтірдік.

...Одан кейін Бұхарадағы соғыс... Одан кейін Ташкенттегі «Осипов бүлігін» басуға біздің отряд бес жүздей қолмен жетті. Осы жолғы жеңісіміз үшін ТурЦИК-тің алғысына бөлендік... Артынша Орталық Азияда басымашылардың «бүлігі» басталды. Енді біз Ферғанадан шығысымен 1919 жылдың көкек айында Ақтөбе майданына аттанып кеттік...

Мен — партия солдатымын. Сондықтан партия қайда жұмсаса, сонда бардым. Ал біздің жүріп өткен жолымызда калпақпен қағып алатын онай жеңіс болған жоқ...

Еріксіз ой кешеміз. Баска тауқыметті былай қойғанда, адамның есейген шақта сауат ашуы қандай қиямет. Қолында қаруы, күнде бір өлі, бір тірінің арасында жанынан безіп жүрген кісінің ерік-жігері, төзімі бұған жетер ме?! Ол қалай сауатын ашып, қалай қатарға қосылды... сондағы көрген шырғаланын айтып тауыса алар емес. Дегенмен заманы туса адамның аспайтын асуы, жеңбейтін қиындығы болмайтын да сияқты. Менің қарсы алдымда бір кезде қара танымайтын жетімек қараңғылықты жарып өтіп, Мәскеудің К.А.Тимирязев атындағы ауыл шаруашылық академиясын бітірген жоғары білімді қария отыр.

—... Мен халқыммен бірге жасасқан жанмын, қарағым. Ел-жұртым нендей қиямет-күйзелістен өткен болса, соның бар ыстық-суығын бірге бөлістім. Дегенде бұл ғұмырдан көрген жақсылықтарым да аз болмапты. Уа, сендер Қазақ Совет өлкелік бірінші конференциясының 1920 жылы қаңтардың 3-11 күндерінде Ақтөбе қаласында өткенін тарихтан білесіңдер. Соған мені де алып барды. Мен Әліби Жанкелдинді, қазақтың басқа да қайраткер азаматтарын сол сапарымда көрдім. Бүгінгі Қазақстан Республикасы мен партия ұйымының негізі сол конференциядан басталды. Содан кейін Ташкент, Қызылорда, Алматы қалаларында оқи жүріп, үйрене жүріп партия, совет, шаруашылық саласында түрлі жауапты қызмет мектебінен өттім. Академияны бітірген соғыс қарсаңындағы жылдарда Сыр бойында «Қараөзек», Жетісудың «Іле» совхоздары шаруашылығын басқардым. Күш, көліктің кемдігінен екеуінің де шаруашылығы тұйыққа тірелген күйде екен. Соны түзеуге бар қажырымды салдым. Жобасы, партия сенімінен шықтым білем...

— Ал соғыс және одан кейінгі жылдарды еске түсіріңізші?

— ...Е-е-е, ол кезендер де текке кеткен жоқ қой. Соғыс жылдарын Орынбордың іргесіндегі қару-жарак жасайтын зауытта өткіздім. Ондағы қиындықты енді ешкім көрмей-ақ қойсын. Тәулігіне төрт-ақ сағат тыныс алатынбыз, қалған уақытта тізе бүгіп, бел жазу деген арман болды... Ал соғыстан кейінгі жылдарым «ұйымдас-тырушы — зоотехник» деген мамандығымның арқасында Сыр бойында мал шаруашылығын өркендету машақатымен өтті. Бүгінде

керегесін кең жайып, кемелденген осы өнiрдегi шаруашылықтардың көбiсiн соғыстан кейiн қолдан ұйымдастырып, iрiлендiрдiк. Партия мен үкiмет сол еңбегiмiзге орай еселеп кұрмет көрсеттi. 1952 жылы одақтық дәрежеде дербес пенсия тағайындады. Бұл менiң баяғы бiр кезде өнiм түгiл түсiме еңбеген ұлы жаналық деуге келер. Сосын 1961 жылы Алматыда өткен Қазақ ССР-нiң 40 жылдығын тойлау мерекесiне катыстым. Сосын 1967 жылы 75 жасқа толған шағымда Ленин орденiмен наградтап және қуантты. Сосын КПСС Орталық Комитетi мен СССР, РСФСР-дiн Жоғары Советтерi Лениннiң жүз жылдық ұлы мерекесiн өткiзу салтанатына Сыр бойынан менi арнайы шақыртыпты. Қолыма Кремльден алтындаған «Шақыру билетi» тигенде жүрегiм жарыла қуандым. Я-а-а, деген-ай...

Баяғы заманның жалшысы Насреддин Тасымов ақсақал есiктегi басын төрге шығарған жана қоғамнан көрген жүрекжарды жақсылықтарын санап тауыса алар емес. Мәскеуде өткiзген сонау студенттiк жылдарында сұмдық қатты сырқаттанып... о дүниеге барып қайтқанын есiне алды. Сол кезде әуелi Кремль ауруханасында бiр рет, кейiн Қырымда екi рет тегiннен-тегiн емделiп, құлантаза сауығып кеткен. Соны айтқанда көзiне жас алды...

—...Қайтейiн қарағым, — дедi дауысы қалтырап, — адамның қай-қайдағысы есiне түседi екен. Аттың жалында, атанның қомында желе жорытып өткен ата-бабаларымыздың көрмеген жақсылығын итпектеп жүрiп бiз көрдiк. Өзгелер қатарлы бiз де ел болдық. Алла көпсiнбесiн, бұл күнiмiзге де зарығып жеткенбiз. Келешегiн өздерiң көре жатарсындар...

Токсанның асуынан асқан ардагер жүрегiндегi сел сезiм сырын жанымен ұққандар ғана түсiне алар тегi. Оның осы қалпындағы көнiл күйi баяғыдан бүгiнге жеткен көшбастаушы қаһармандардың кезең-кезең өмiр өткелдерiнде жолықтырған қайғысын да, қуанышын да бiрдей қуәландырып отырғандай едi...

II. АМАН АТА

Бiрде бiр топ бейтаныс қарияларға жолығайын. Тойға баратындай бәрi де су жана киiнiп алған. Несiн айтасың, небiр аталы сөздiң

термешіл тиегі ағытылды дейсіз. Тек тындай біл, ұға біл. Әнгіме төркіні тым әріде жатыр. Сонау киянда қалған шежіре күндердің оқиғалары атойлап алдымнан шыққандай болды.

Кариялар Сырдария ауданының «1 май» совхозында тұрады екен. Пионерлер үш ұрпак өкілдерімен кездесу кешіне шақырыпты. Соған бара жатырған беттері екен. Кеудесі сәл еңкіш тартқан, ұзын бойлы, қанды қызыл жүзін әжімдер табы торлаған, ат жақты, ақ бас қария көзіме жылы ұшырай берді. Шоктанып біткен ақ бурыл қабағы астында сыр толқыны. Жанары жаси қоймаған. Омырауында Енбек Қызыл Ту ордені, самсаған медальдар. Бүйрегінді еріксіз бұрады.

Кейін Қабылов Аман есімді сол қариямен арнайы сәлемдесудің сәті түсті. Сыр ашуға тартынып еді, ақыры құтылмасын сезгендей: «Мақұл. Меселін қайтпасын. Бірақ атанның бір тілегі бар. Айтқандарымды қаз-қалпында түсір қағазына. Өз жаныннан әсірелеп жалған сөз жамайтын болсаң, сақалды басымды әурелемей-ақ кой», — деп ескертті.

Келісім осы болды.

...Ел іші дүрбелен.

— Ақ патша тағынан тайды.

— Тайса барсын...

— Бұл жаңалықты естігенде мен он бес жаста едім. «Тактан тайдырған қандай ер?» Осы сырдың ұшығын іздеп жан жүрегім алып-ұшты. Алайда білу қайда... өнер-білімнен жұрдай шикі жас нені түсінеді. Бар жетіскеніміз ағайынды үшеуіміз кісіден ат сұрап мінгеніміз жоқ. Шешем косағынан тым ерте, үш ұлымен қалғанды. Кенжесі — мен. Бозбаланың сауықты шағы. Көңіл алаң. Өзімше серілік құру ойда бар, алайда... қол қысқа. Шешеміз қамкөңіл. Шағын дәулет шайқалып кетпей шақ тұр.

Ел іші дүрбелен. Ақ патшаны жоқтап шынымен қайғырғандар да болды. Е-е-е, көңілде бәрі сайрап тұр ғой. Айта берсем ұзақ жыр. Біраз ағайын ақ патша «анызына» сенбейтін де сияқты. Қалай сенер, дүние дүбірінен жырақ қалған бұйығы ауылға бұл бір «кереметтің ісіндей» көрінді... Бірде «ақ пен қызыл айқасып жатыр» десті көзі ашықтар. Әйтеуір ел ішінде қауесет көп...

Ұлы төңкерістің дауылды дабылы үдей түсті. Теніздей шайқалған халық. Ауыл-ауылда жер қайыстырған жиын. Көп ұзамай біреулер шала түсініп, біреулер түк түсіне алмаған ала-құйын бір кезенге ілестік.

— Ленин! Төңкеріс! — Ел аузында осындай ұран. Мен ауылдан Ақмешіттегі теміржол бойына жиі қатынайтынды шығардым. Апталап үйге түнемей жүрген кездер де болды. Аралдын арғы манында кескілескен ұрыс жүріп жатты. Ел жұмылған ұлы іске ақыл қоспағанмен білек күшін аянып қалған біз жоқ. Көп жігіттер қызылдарға ел адақтап азық-түлік, қару-жарак жинады. Теміржол бойына қаздай тізілтіп талай керуен жөнелттік. Сол қарбаласта көп сүріндік білем, алайда ел тірегіне жараған ер-азаматтар жасыған жоқ. Ненін күші дем берген? Мен соған әлі күнге қайранмын...

Көп кешікпей Сыр бойында жана өкіметтің туы желбіреді. Ой-хой, заман... керімсал көктемнің жана лебі желпіп өткендей болып еді сонда. Шіркін жастық-ай десеңші...

— Колхоздастыру камы біздің ауылда отызыншы жылдарда басталды. Ақ гвардия мен қызыл әскердің талапайынан әлсіреп, әділетсіз әмір-тәртіптен жүрекшайды болып қалған қоңыр төбел халықтың қауымдасуы қиын болды. Әуелі ептеп-септен 14 үйден «Көкшоқы» серіктестігін жобаладық. Атадан қалған аз малдың ажарына қарағаным жоқ, қазынаға костым да, жер алып ат соқа салдым. Талап онға басты. Тусырап жатқан құйкалы жер тары мен бидайға тұнып қалды. Қанар-қанар астықты арқалап тасып тауыса алмаған күндер еді ол.

Үйлесіп кешкен тірлік берекетіне жұрттың көзі жете бастаған. Бауырсақтай бытыраған алты серіктестік 1930 жылдың көктемінде бір артельге қауымдасты. Қара шанырақ көтерілді. Әлі есімде: артель орталығы «Ақдөңде» кедей біткен бір тудың астына жиналып, Ленин портретін жоғары көтеріп тұрдық. Тұңғыш председателі болып мына отырған қара шал Жаркеткен атаң сайланды. Ұлан-асыр той: бәйге жарысы, көкпар додасы, ат үстінен аударыспақ... Ой, дүние-ай, кешегі «1 Май» колхозы солай құрылып еді-ау...

Кедейлер тұс-тұстан қатарға қосылып жатты. Колхозға 360-тың үстінде жылқы, 200-дей сиыр, мың жарымға жуық қой

күралды. Үш жүз үй бірікті. Кейін Қызылқұмнан кашып-пысып жүрген жиырма үй, үш мыңға жуық қой қосылды. Дәулеттің еншілес екінші көзі жабыла егіске аттандық. Алпыстан аса звено, төрт бригада жасакталды.

Бригадирдің бірі мен болдым. Алғашында өте ауыр соқты. Күш, көлік, тұқым, күрал-сайман тапшы. Қиындықпен қарбаласа жүріп 200 гектар бидай, 80 гектар тары түлеттік. Қазір сол кез еске түскенде, қарағым-ай, көрі жүрегім қағып, қағып қоя береді; қажытқан, қартайтқан колхоз үшін біз не істемедік, не көрмедік... Бірақ ешкімге менің залалым тиген жоқ. Асып-тасып отырсам, айтсын анау қара шал...

Колхоз құрылысының құрметті ардагері Жаркеткен Елеуов ақсақалдың әңгімесінен:

—... Қабылдың Аманы қой аузынан шөп алмайтын жуас болды деп айта алмаймын, бірақ қон етіне мейірімі келмейтін нағыз апайтөс ердің өзі болды. Талай қиын-қысталаңда қанаттас жүрдік. Біреуге қиянат жасауды білген емес. Құрғақ айқай ақылсыздан шығады ғой. Бұл кісіні белсенді мінезбен жұмсаған жан емес. Белін жұрттан бұрын буынып, жұмысқа алдымен өзі кірісетін. Ондай ерді көрген ел еріксіз жұмылатын іске. Бұл ма бұл, жойқын күштің иесі еді-ау! Талай жан беріп, жан алысқан қарбаласта, ой рахатын көрдік қой бұл сабаздың. Ат үстінен аударыспақ, көкпар тартысы дегенде алдына жан салмайтын. Қыстың күні каналға түсіп кеткен тракторды да сүйреп шығарған еді-ау! Қысылғанда арыстандай айбарлым еді. Сондай ерге тіл тигізіп, тепкіге салған пендені де көрдік қой. Не деуге болар... Заман құбыларында адамның құлқы азады білем. Халықтың қансырауына көрінді ме, соғыс қарсанында бір кезең ел тынысы тарылып тұрды...

...Күзгі күріш орағының қарбалас кезі. Облыстан танаураған біреу келді. Өкіл екен. Есімізден тандырды. Ол кезде сәл қателессен «халық жауысын». Жағдай ауыр. Талай боздақ ұсталып кеткен. Колхоздың ендігі бетке ұстары — Аманның бригадасы. Өкілді алдымен соған апарды. Алайда қытымыр өкіл «үлкен онбағандықтың» үстінен шығыпты. Мақтаулы бригадир күрішті бір жамбасына көлбеген күйде орып жатса керек. Өкіл шошып түскен: — Өй, ұзын! Не істеп жатырсың?! — дейді.

— Күріш орып...

— Акымак! Күрішті жатып ора ма екен?!

— Бел шыдатпай...сосын... осылай амалдап...

Шала-бурыл мас өкіл бомбадай жарылады. «Өншен жауызсындар!» дейді. «Мен сені ұстатып жіберемін» деп, ыза жерде көзіне тер құйылып отырған бригадирді казакша, орысша араластырып боктап-боралайды. Аман — алып жігіт. Серейген терте сирағын әрен жиып, удай ашып сырқыраған белін укалаған күйі тұра бергенде, өкіл: «Онбаған! Тездет! Тұрып ор!» деп бөксесіне бір тебеді ғой баяғы. Мұны көріп тұрғандарда ын деуге хал жоқ. Жалғыз-ақ ауданнан ере келгендердің бірі — комсомол бала: — «Ағажан-ай, құрыдық қой...» деп өкілге тұра ұмтылған Аманға жармасыпты.

Көргендер айтады: сабаудай азаматтар «турап тастаймын» деп ұмтылған Аманның қолын орақтан жаза алмапты. Жаратылысында адал жан неден тайсын...

Аман қария қатты күрсінді: «Қайран кара шал, сен әңгімені әдемі айтасын-ау! «Өкіл бомбадай жарылды» дедін, ал мені жарылсам не болар еді... бидайы мен тарысынан құтылып, күрішіне енді-енді өлімімді салып жатқанымда... атқан оқтай қадалды ғой. Кісі ондай қысастыққа қалай шыдар. Сол күнгі менің жан күйімді ұққан кім? Көзіме құйылған ашы терге запыран жасым қосылып өкіре өксігенімді ұмытармын ба?..»

Жаркеткен шал толғап отыр:

—...Ол кезде негізінен бидай мен тары өсірдік. Қайраты жеткендер күрішті де ұқсатты. Біздің жерде түлеген күріштің жана сорты «Первомайский» кезінде бүкіл Қазақстанға белгілі болды. Оның иесі — білгір селекционер дикан С.Лян еді. Қызықты кара. Өкіл «кұртамын» деп кетті. Ал, Аман сол күзде өзі баптап өсірген күріштіктің әр гектарынан 121,8 центнерден өнім өткізіп, республикалық рекорд жасады. Сенермісіндер соған?

— Неге сенбейміз...

— Сенсендер болды. Қанша гектар еді соның, а? — деп Жақан көрі жолдасына қарады.

— Бес гектар-ды.

... — Я, я, солай! Сол рекордтан кейін көп ұзамай (1936 жылы карашада) Советтердің Бүкілодақтық Төтенше VIII съезі шақырылды. Оңтүстік Қазақстан облысының Қызылорда ауданынан, оның ішінде біздің ауылдан осы Аман делегат болып қатысты.

Ойлап отырсам, бұл сабаз барлық кезеңде де алғы шепте жүріпті-ау. Алайда, не керек, сол тұңғыш рекорд иесі кейін ұмыт қалды...

— Ей! Сен, кара шал, өйтіп тантыма. Кейін екі рет Мәскеудің көрмесіне қатыстым. (1939 және 1955 жылы). Рекорд сонда алдымнан шықты. Көрмеде жарқырап жазулы тұрды.

— Рас шығар?! Не дейді, ә? Кейінгі ұрпақ сенің Қазақстандағы тұңғыш рекордшы екенінді білсе болар...

Рекордтын болғаны рас. Оны растайтын Аман ақсақалдың қолында Шымкент архивінен алынған анықтама бар. Содан мынадай үзінді келтіргеніміз жөн болар: «Қабылов Аман 1930 жылдан колхоз мүшесі, 1936 жылы ВКБП мүшелігіне кандидат. 1930-1952 жылдарда ұдайы өндіріс бригадирі болған...»

Сұхбат үстінде Аман ата съезд күндерінде М.И.Калининнің қолын қысып, аркасынан қалқанын тебірене еске алды. Басқа да мемлекет қайраткерлерін көргені де ұзақ жыр. А.И.Микоянның қол қойып сыйға тартқан кітабы сырлы сандығында сақтаулы екен.

— ...Ақсақал, сондағы өкіл бар ма қазір? Білесіз бе?

— Бар. Білеміз, — деді тұңғыш төраға Аман ақсақалдың алдын орап. — Дербес пенсияда. Облыс орталығында тұрып жатыр. Жеті бөлмелі үй салып алған. Жегені жал-жая, қазы-карта. Ал Аман атанның сол баяғы қоныр күйі...

— Апыр-ай, кара шал, қызыл Октябрь тойы жақын қалды-ау. Біз екеуміз мұны да көргелі отырмыз ә-ә-ә. Өзін көкпарға қалайсын, а?

— Аман ақсақалдың даусы дірілдеп шықты. Қауқы күлкісін де жасырып тұрған жоқ.

— Я-а-а, әркім бұйырғанын көрді. Бұл шакка жеткен де бар, жетпеген де бар. Тағдыр ісіне кім ара тұрады... А-ал, көкпарын бізден алыстап кеткен шығар...

Мына кара жер адамзатқа пана болғалы не көрмей келеді. Фашизм сойқанын да көрген. Батыстың дәл кіндігінен арасат дауылы соққанда... күллі әлем күңіреніп кетті. Адамзатқа апат төнді. Осынау жарық дүние жаралғалы соғыс кімге жақсылық әкелген. Абырой-атағы заманнан заманға озған талай ел алапат астында қансырап жатты. Еңсесі биік Европа бір күнгідей болған жоқ,

ойран ортасында түншығып калды. Жау ниеті белгілі. О, оны ойласан... жан түршігеді. Сондағы болып өткен алапат күллі адамзатқа ауыр қайғы, жойқын ауыртпалық әкелді ғой. Ел-елдің тағдыры сынға түсті.

Ол аса ауыр сын еді. Түтеген оққа қаулаған өрт кабаттасты. Жер-дүние канға бөкті. Туған ел тенселіп тұрды. Күллі адамзаттың алапат майданында апаттан сақтап қалу онайға түскен жоқ. Соғыс басталғанда Аман 42 жаста еді. Азаматтың дер шағы. Майданға алдымен тілек қосқандар қатарында болған-ды. Алайда өміріндегі бірінші рет тілегі жанбаған тұсы сол болды.

Жаркеткен қария: — Е-е-е, бұл сабаз қай кезде кейін шегінген. Біз оны ылғи «бірінші» дейтінбіз. Ауылда алғашқылардың бірі болып төрт кластық білім алды. Елден бұрын трактордың тілін үйренді. Кетпенмен канал қазуға да алдымен барды. Ал соғысқа алдыңғы лекте кете алмағаны — тылдағы жанкешті іске де басбілікті біреу керек болды. Аман оған лайық. Жойқын жұмыскерлігіне темірден түйін түйер ұсынақтылығы, ел мұнына елгезек естілігі сай еді ғой...

Аман ақсақал: — Қайран дүние-ай, біздің көргенімізді ұрпақтың ұрпағына бермесін де. Ауылдағы ақ жаулық біткен: «Құдайға зауалынды берсін!» — деп Гитлерді күніне қырық қарғайды. Бұл дүниеде қаралы жандардың ашы зарын есітуден ауыр азап жоқ па дедім ғой... Майданнан жараланып келгендер мені сол азаптан құтқарды. 1942 жылы қазан айының он жетісі күні жорыққа аттандық. Әуелі қара жұмысқа алды. Әскери ойынымызбен бірге қираған темір жолдарды қайта жөндеп жүрдік. Қан кешу ІІІ Украина майданынан басталды. Соғысқа қол бастап кіргенім жоқ, күлдігім, қатардағы қарулы солдаттың бірі болып ендім. Е-е-е, ерлердің шын ессіздігін сонда көрдік қой. Бұл жаһанға адам атымен келгесін ел мен жерге қарыздарсын. Азамат парызы — асқар тау, шыға алармысың шынына... Сол үмітпен қан жұтып жүргенде талай боздақ мерт кетті. Асу-асу майдан өтінде талай оқ құшып ессіз жатқан күндерім күніреніп еске түседі. Абырой болғанда тағдыр жау қолына түсірген жоқ. Атамекенге терім көп сініп еді балам, ол аз дегендей сонау Севастополь, Болгария, Румыния жерлерінде, қасық-қасық қаным калды...

Аман ата жеңіс туын желбіреткен ұлы күнді Европаның азат жерінде қарсы алды.

Елге 1945 жылдың шілдесінде, нақ 29-ы күні оралыпты.

Соғыстан қайтқан солдаттар жүрекжарды қуаныштын сел сезіміне мас еді. Әуелі фашизмді жеңгендеріне, қалды кіндік кескен атамекенге аман жеткендеріне ессіз қуанды олар. Алайда соғыстан қайтқан солдаттын тері бірден кебе қойған жоқ-ты. Олар келе тұралап қалған шаруашылықтың қат-қабат бейнетіне тап болғанды...

Дариядан сен жүріп өтті...

Жер түгі жылтырап түрлене бастады...

Аманның үлкен ұлы — белгілі бакташы Шәкірбек жайлауға көшу камында. Қыстаудан көтерілер кезде қария ауыл іргесіндегі каналға соқты. Қасында желаяқ немересі бар. Кекілі күлтеленген сәби сүйкімді-ақ. Тілінің тәтті кезі. Еліктің лағындай елендеп қызықпайтыны жоқ. Әсіресе атасының омырауына қолы барғыш. Әдемі әшекейлерінің ең болмаса біреуін иемденсе ғой... еліккіш көңіл тағатсыз. Баланың айдай әдемі мамасы да Атасының үстіне шық жуытпайды. «Қайтесің қарағым» дегеніне болмай бар наградасын тазартып тағып қояды.

Ербол көгал қуалап ойынға алданып кетті.

Атасы сызып аққан каналға жүз тоқтатып тұр.

Иә, туған елдің кезен-кезен дәуірімен бірге жасасып келе жатқан адамның көңіл түкпірінде ой толқыны бір тынбайды. Ағыс арнасындай лықсыған сезім селі тұла бойын шым-шым аралап өтті. А-а-а, жарықтық көз көргенім-ай, есінде ме, соғыстан көп бұрын, жонына алғаш кетпен салғанда, мен жілігі шағылмаған жігіт ем ғой. «Қартайдық, қайғы ойладық, ұлғайды арман...» Абайдың осы айтқаны айнымай келді. Ал сен болсаң баяғы қалпың, жылда осы уақытта бір жаңарып қаласың, қайта жасарып тасасың...

О, ырысым-ай! Сенің табанына теріміз көп сіңіп еді-ау. Кетпен сабының күлдіретіп ойып тастаған табы алақанымда, міне, әлі тұр. Қай-қайдағымды қайнардай шымырлаттын-ау. Өмірде өткел көп екен, әр қиянға бір салды. Тарих дегеніне жүгінсек: «Майданда

жауға атылған әрбір он октын тоғызын Қазақстан берген» деседі. Е-е-е, кезінде тыл майданға тірек болды ғой. Онда сенін де сорғалаған нәрің мен тандай жібіткен сусының бар. Арасат арпалысы күллі шаруаны күйзелтіп тынғанда біз сенін сол қуатына сенгенбіз. Соғыстан қайтқандарға бәрін қайта бастауға тура келді. Жан бергенге – дем берген. Мен орақ пен кетпенімді қайтадан құлаштай сокқан қызу күндерімді қайтып ұмытармын...

Тер текке төгілген жоқ. Ақыры абыройға жолықтырды.

...Аман ата 1952 жылы звено жетекшілігіне ауысты. Күтімінде 20 гектар күріштік. Есінде ме, ырыс арнасы, бұл кісі 1961 жылға дейін мол өнімнен тау тұрғызған шығар-ау. Содан қалған белгі: әне, омырауында Бүкілодақтық Көрменің алтын, күміс, кола медальдары жарыса жарқырайды. Ал 1956 жылы гектар сайын 56 центнерден күріш келтіріп, колхоз рекордын жаңартты. СССР Жоғарғы Советі Президиумының жарлығымен 1957 жылы 11 қаңтарда Еңбек Қызыл Ту орденімен марапатталды. Жауынгерлік медальдарына қосылған бейбіт еңбек ескерткішінің және бір сыры осындай.

– ...Иә, кезі келгенде тізгінді жастарға бердік. Еңбек қайтты. Арман орындалды. Соғыстан соң дүниеге келгендер ер жетіп, ел қатарына қосылды. Әсіресе 1961 жылы біздің осы «1 Май» іргелес «Қазақстанның 30 жылдығы» колхозымен бірігіп, бірынғай қаракөл совхозына айналғаннан кейінгі дәулеттің шалқуын айт! Бүгінде канаттас төрт бөлімшесі дамыған төрт шаруашылыққа татиды. Жыртылып айрылған төрт түлігі өріске сыймауға айналды... Кемеліне келді, кемшілігі толды деген осы да! Бұған осы «1 Маймен» бірге жасасқан мен қуанбай кім қуанады...

Ол канал жиегімен іргелі жүрді. Көнілінде тәтті тілек: «Арнан ортаймасын, таси түс! – деді ескі сырласына. – Мен әлі талай келемін...»

– Ерболжан, қайдасың?

– Мен мындамын, ата. Көп-көп гүл тердім.

– Жүре ғой, тентегім. Біраз сергідік қой. Үйге қайтайық.

– Ата-а-а... арқалашы!

– Келе ғой, тентегім.

Ерболға осы керек. Енді атасының омырауындағы әдемі әшекейлеріне қолы еркін жетеді.

— Ой, ата-а-а... ауылды карашы. Әнеу-әне!

Ауыл үстінде Күннің кешкі қызыл нұры шалқиды. Совхоз дирекциясы мен ауылдық Советтің еңселі кеңселері, биіктігі қос қабатты үйдей мәдениет Сарайы мен үш қабатты мектеп — бәрі жалындай желбіретіп ту көтерген. Бұл — жақындап қалған Жеңіс мерекесінің белгісі еді. Алқызыл тулар жарыса желбіреп, жарыса құбылады. Жапырағы жайқалған жасыл желектер астынан ауыл орталығының асфальт көшелері Күн астында жарқырап жатыр.

Немересін төбесіне тік көтеріп, мойнына мінгізіп алған Аман ақсақал ауылға беттеді. Қарсы алдынан жанға жайлы бір-бір керім-сал самалдын желпініп қоя бергені. «Пай-пай, жанарып гүлдеген жиденін жұпары-ай, бұрқырауын жарықтықтың...» — Қария кеудесін кере тыныс созды.

ІІІ. АЛҒАШ АТА

Алғаш атамыз да бір кездері бесік табы белінен кетпеген қызыл ауыз сәби болған. Көк сазға біткен көкөрім талдан ат жасап алып, күні бойы ойнайтын да жүретін. Баршаға бірдей бейдауа тағдырдың күліп басталып, күңіреніп өтетін кер тынысын айыра алар кезі емес-ті. Бір күні зұлмат тағдыр өз дегеніне жетпей қоймады. Ақыры жетіп тынды-ау, бір күндері.

Бұлынғыр заманның ауыртпалығы Аяш, Жалғас, Алғаш дейтін ағайынды үш баланың иығына ошарыла шөгіп алды. Бұл қазақ дана ғой: «Әкем — асқар тауым» деп неге айтты дейсін, басынан кешкесін айтты да.

Сол әке дүниеден қайтты. Үйелмелі-сүйелмелі үш бірдей мұңлықтың асқар тауы мезгілсіз құлады. Ағайынды үшеудің ең кенжесі Алғаш он жасында «жетім бала» атанды.

«Жасаған-ай, біздің де күніміз туып, көзіміз ашылар ма екен...» деп күңіреніп бір алар еді каралы ана. Мұңаятын. Зар айтатын. Бірақ ұлан-асыр уақыт көші табанынан таусылып қалғандай асығар болмады. Күңіренген күндер кашан, қай кезде таусылар екен, шет-шегі бар ма, жоқ па... о жағы белгісіз. Ел іші барған сайын «Елім-айды» көп айтатын болды.

Қаратаудың басынан көш келеді,

Көшкен сайын бір тайлак бос келеді...

Я, дала зарын ана айтады да. Ана айтпағанда кім айтушы еді...!

Кер маралдай керіліп жатқан ұлы Даланы «бір елес кезіп жүргендей...» Алда не болады? Келешекте не күтіп тұр?

Оның сырын ол кезде кім біле қойған. Уақыт керуені асығар емес. Асықпайтыны о да ұлылықты күткен еді. Жер бетіне ұрпақ жайған адам Анасынан да уақыт күші күдіретті екен.

Сөйтіп жүргенде үш баланың анасы да көп ұзамай дүние салды. Бакыт таңын ансай күткен аяулы ана арманда кетті... Неткен катал ен, неткен катал ен, тағдыр! Солай, бір күні болмаса, бір күні суға батқан кара тастай жарқ етесін де жоқ боласын... еш шара жоқ-ау саған.

Содан бері кім біліпті, Алғаш баланың неше рет жылап, неше рет жұбанғанын. Жат босағаны аттай-аттай шаршайын деді. Әбден жалығып біткен-ді. Титығы құрыды.

— Байдың жалшы баласы.

— Кісі есігінде жүрген бала ғой бір...

А-а-а, құдай! Осы сөздерді есіткен сайын жас жүрегі қаң жылайтын. Осы сөздерді есітіп жүргенше қос қолын төбесіне қойып кең даланы кезіп кетсе қайтер еді. Жыртық көңіл соны да бір желеу көретін.

Уақыт сыры беймәлім. Беймәлім дүниеде не қызық қалды... Қайда барады? Жүрек зарын кімге айтады?

Жалшы бала жанын қинайды. Қинайтыны — аяулы арманы бар еді. Ол соны ансады. Соны ансап тағатсыз торығатын. Ана сүтімен бірге жаралған пәк арманы — бір басының бакыты да. Дүние жалған- ай, оны қайдан табар екен. Бакыт таңы қайдан атады? Іздесе таптырар ма? Тұрағы қайда ата-баба армандап өткен бакыттың? Қой үстіне боз торғайы жұмыртқалайтын жұмақ заманы алыс па, жақын ба?

Ұлы Дала күңіреніп салғандай болады көңіліне: Жақын қалды! Жақын қалды, жан балам! — деп.

Жалшы бала жан сырын айтады. Жасырмай егіліп айтады. Оның арманға толы үмітіне ұлан байтақ ұлы Даланың дана жүрегі де ден қоятын. Тесік өкпе болған перзенттері дегенде еш тағатсыз елжіреп сала беретін, жарықтық Жер-Ана.

Я, уақыт өз ұлылығын көрсетпей қоймас-ау бір.

Ақыры көрсетті. Көрсеткенде қандай және...